

Ὁρθόδοξος Ἐνημέρωσις

«Ἐντολή γάρ Κυρίου μὴ σιωπᾶν ἐν καιρῷ κινδυνευούσης Πίστεως. Λάλει γάρ, φησί, καὶ μὴ σιώπα... Διὰ τοῦτο καγὼ ὁ τάλας, δεδοικῶς τὸ Κριτήριον, λαλῶ».

(Ὁσ. Θεοδώρου Στουδίτου, PG 99, 1321)

Ὁ Διάλογος διὰ τὸ Παπικὸν Πρωτεῖον καὶ ἡ Παπικὴ Διγλωσσία*

*Πρωτοπρεσβύτερος Γεώργιος Δ. Μεταλληνός,
Ὁμότιμος Καθηγητὴς Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν*

ΤΟ ΠΑΠΙΚΟ «Πρωτεῖον Δικαιοδοσίας» (JURISDICTIONIS) μένει κύρια καὶ μόνιμη ἔκφραση τῆς παπικῆς ἀλλοτριώσεως, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀνιάτη, ὡς φαίνεται, νόσος τῆς Λατινικῆς Ἐκκλησίας.

Αὐτὴ ἦταν ἡ συνείδηση τῶν Βυζαντινῶν Ὁρθοδόξων, ποὺ προσέκρουαν καθ' ὅλη τὴν διάρκεια τῶν Ἐνωτικῶν Διαλόγων (11ος-15ος αἰ.) στὴν παπικὴ ἐμμονὴ στὸ Πρωτεῖον Ἐξουσίας καὶ τὴν συνεχῆ ἀπαίτηση τῶν Παπῶν διὰ τὴν ἐπιβολή του στοὺς Ἀνατολικούς.

Εἶναι δὲ γεγονός, ὅτι τὰ περὶ Πάπα δόγματα (Πρωτεῖον, Ἀλάθητον, ὁ Πάπας VICARIUS Ἀντιπρόσωπος- τοῦ Χριστοῦ κ.λπ.) ἦταν καὶ εἶναι τὸ μεγαλύτερο ἐμπόδιο στὴν ἐπιτυχῆ ἔκβαση τῶν σημερινῶν Διαλόγων, ὅπως καὶ κατὰ τὴν «βυζαντινὴ» περίοδο.

Πρέπει δὲ νὰ ὑπογραμμισθῇ, ὅτι ἀπὸ τὸν δυτικὸ μεσαίωνα καὶ κυρίως ἀπὸ τὴν Α΄ Βατικανὴ Σύνοδο (1869-70), μὲ τὴν δογματοποίησιν τοῦ Ἀλαθήτου, Πρωτεῖο καὶ Ἀλάθητο συμπορεύονται ὡς ἡ πεμπτουσία τοῦ Παπισμοῦ.

***

Στὸν διεξαγόμενο Διάλογο δίνεται ἡ ἐντύπωση, ὅτι τὸ βάρος πίπτει στὸ Πρωτεῖον, καὶ μάλιστα κατὰ τὴν πρώτη χιλιετία (ταυτίζονται ὁμως Πρωτεῖο καὶ «Πρεσβεῖα Τιμῆς»);, εἶναι δὲ

ἀπολύτως βέβαιο, ὅτι μία τυχὸν κοινὰ ἀποδεκτὴ διατύπωση (FORMULA) θὰ ὀδηγήσει ἀναπότρεπτα στὴν ἀποδοχὴ τοῦ Παπικοῦ Πρωτείου καὶ στὴν μεταγενέστερη ἐκδοχὴ του. Αὐτὸς εἶναι ὁ στόχος τοῦ Παπισμοῦ καὶ τῶν ἰδικῶν μας δυτικοφρόνων.

Καὶ διὰ μὲν τὸ «Παπικὸ Πρωτεῖο» ἔχουν γραφῆ πολλὰ ἐκατέρωθεν. Γιὰ τὴν ὀρθόδοξη τοποθέτηση στὸ πρόβλημα ἀρκεῖ νὰ μελετήσουμε τὸν ὀγκώδη τόμο «Ἐκκλησιολογία» (Ἀθῆναι 1973) τοῦ μακαρίτου διδασκάλου μας Ἰω. Καρμίρη.

Διὰ τὸ «Παπικὸν Ἀλάθητον» ὅμως, ποῦ εἶναι ἡ συμπλήρωση τοῦ Πρωτείου καὶ θὰ ἀποτελέσει κατ' ἀδήριτη νομοτέλεια τὸ ἐπόμενο βῆμα τοῦ Διαλόγου, ἐλάχιστα λέγονται. Ἄν δὲν γίνεи μετὰ τὴν ἀναγνώριση τοῦ Πρωτείου αὐτομάτως καὶ ἡ ἀποδοχὴ τοῦ Ἀλαθήτου, διότι, ὅπως θὰ δοῦμε, ὁ Παπικὸς Θεσμὸς εἶναι ἀδιανόητος χωρὶς τὴν ἄμεση διασύνδεση Πρωτείου καὶ Ἀλαθήτου.

* * *

Τί εἶναι δὲ ὡς δόγμα πίστεως τὸ Ἀλάθητον; Κατὰ τὴν «Ἐγκύκλιον τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Συνόδου κατὰ τῶν λατινικῶν καινοτομιῶν» (1838), πρόκειται γιὰ θεοποίηση τοῦ Πάπα («ὁ παρ' αὐτῶν -δηλαδὴ τῶν Λατίνων- θεοποιούμενος πάπας»).

Κατὰ τὸν ὄσιο π. Ἰουστῖνο Πόποβιτς «τὸ δόγμα περὶ τοῦ ἀλαθήτου τοῦ Πάπα... δὲν εἶναι ἄλλο παρὰ ἡ ἀναγέννησις τῆς εἰδωλολατρίας καὶ τοῦ πολυθεϊσμοῦ».

Ὁ καθηγητὴς δὲ Ἰω. Καρμίρης, δεχόμενος τὴν ἄμεση σύνδεση Πρωτείου καὶ Ἀλαθήτου, παρατηρεῖ: «Τὰ συγκροτοῦντα τὸν παπικὸν θεσμὸν δύο δόγματα τοῦ πρωτείου καὶ τοῦ ἀλαθήτου εἶναι ἀπαραδέκτα ὑπὸ τῆς Ὀρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας» (ὄπ.π. σ. 621). Τὰ δύο δὲ αὐτὰ παπικὰ δόγματα εἶναι «τὸ κυριώτερον αἷτιον τῆς θλιβεραῆς διαιρέσεως τῆς Ἀνατολικῆς καὶ τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας» (σ. 645).

* * *

Ἐξ ἄλλου, τὸ Παπικὸν Πρωτεῖον εἶναι ἡ πηγὴ ὅλων τῶν ἄλλων καινοτομιῶν τῆς Λατινικῆς Ἐκκλησίας. Ἡ ἀνύψωση δὲ τοῦ Πάπα ὑπὲρ τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων μένει, ὅπως θὰ δοῦμε, μέχρι σήμερα ἀμετακίνητη.

Ὁ «Λεβιάθαν»**, συνεπῶς, ποὺ καταβροχθίζει τὴν ἔννοια τῆς Ἐκκλησίας, εἶναι ὁ Παπικὸς Θεσμός.

Ἡ μεγαλύτερη αὐταπάτη τῶν Ὁρθοδόξων συνομιλητῶν εἶναι ἡ ἐπιδίωξη ἐπανερμηνείας τοῦ Πρωτείου, τὸ ὁποῖο, ὅπως καὶ ἂν χαρακτηρισθῆ, θὰ παραμένει Πρωτεῖο ἀντιεκκλησιαστικὸ καὶ πατερικὰ ἀπαράδεκτο, ὡς ἀπ' ἀρχῆς φορτισμένο μὲ τὴν πολιτικὴ-κοσμικὴ σημασίᾳ του.

Ἡ προσχηματικὴ, μάλιστα, πρόταση Παπικῶν καὶ Οἰκουμενιστῶν νὰ γίνεи δεκτὸ τὸ Παπικὸ Πρωτεῖον ὡς «πρωτεῖον διακονίας», ἀποδεικνύεται ἀπατηλὸ πυροτέχνημα.

Διότι ἡ μεγαλύτερη ἔκφραση εἰλικρινείας, φιλαληθείας καὶ διακονίας θὰ ἦταν ἡ ἐπίσημη ἄρνηση ἐκ μέρους τοῦ Παπισμοῦ ὄλων τῶν παπικῶν καινοτομιῶν, στὸ ἐπίκεντρο τῶν ὁποίων βρίσκονται τὰ εἰδικὰ περὶ Πάπα δόγματα.

* * *

Εἶναι, ἄλλωστε, ἱστορικὰ γνωστὸ, ὅτι ὁ Παπισμὸς μετέρχεται πολλὰ τεχνάσματα, διὰ νὰ γίνονται δεκτὲς οἱ θέσεις του.

Στὴν Σύνοδο τῆς Φλωρεντίας (1439) λ.χ. ἐγίνεи δεκτὸ τὸ Πρωτεῖο τῆς Ρώμης, «ὡς περιέχεται ἐν ταῖς πράξεσι τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων καὶ τοῖς ἱεροῖς κανόσι».

Αὐτὴ ἦταν ἡ διατύπωση τῶν Ἀνατολικῶν, γιὰ νὰ ἀποφευχθῆ ἡ ἀποδοχὴ τοῦ Παπικοῦ Πρωτείου κατὰ τὴν δυτικὴ ἐκδοχὴ του.

Τότε ὁμως ἀναδύθηκε ἡ παπικὴ πονηρία καὶ ἀπάτη. Καὶ ἰδοὺ πῶς: Ὁ ζ' Κανόνας τῆς Α' Οἰκουμενικῆς ἀρχίζει μὲ τὴν φράση: «ROMANA ECCLESIA SEMPER PRIMATUM HABUIT» (ἡ ρωμαϊκὴ ἐκκλησία εἶχε πάντα τὸ πρωτεῖο), ὥστε νὰ θεωρηθῆ καὶ τὸ Πρωτεῖο «ἀρχαῖον ἔθος» τῆς Ἐκκλησίας. Τὰ «πρεσβεῖα τιμῆς», ποὺ δέχονταν οἱ Ἀνατολικοί, ὅταν ὁ Πάπας εἶναι «ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ», προβάλλονταν ἀπὸ τοὺς Δυτικούς ὡς Παπικὸν Πρωτεῖον (Δικαιοδοσίας).

* * *

Παρόμοιο τέχνασμα ἀποδεικνύεται σήμερα τὸ καὶ ἀπὸ τὴν ὀρθόδοξη πλευρά, δυστυχῶς, προβαλλόμενο «πρωτεῖον διακονίας», διότι μπορεῖ μὲν νὰ νοηθῆ εὐαγγελικῶς καὶ ὀρθοδόξως (πρβλ. Μάρκ. 10, 44). Τὸ πρόβλημα ὁμως εἶναι, πῶς νοεῖται παπικῶς.

Τὴν ἀπάντηση δίδει ἡ ἰσχύουσα σήμερα ὀγκώδης παπικὴ Κατήχησις. Τὸ βιβλίον δὲ αὐτό, ποὺ συντάχθηκε μὲ τὴν ἀπόφαση τῆς Β΄ Βατικανῆς Συνόδου (1962-65) ἀπὸ Ἐπιτροπῆς, τὴν προεδρία τῆς ὁποίας εἶχε ὁ σημερινὸς Πάπας ὡς Καρδινάλιος Γιοσέφ Ράτσιγκερ, εἶναι ἡ ἐπίσημη φωνὴ τῆς Λατινικῆς Ἐκκλησίας, ποὺ προβάλλει τὴν Πίστη καὶ τὸ ἦθος τῆς σ' ὅλο τὸ πλήρωμά της θεολογικά, ἀλλὰ καὶ ἐκλαϊκευτικά, τὸ προσφέρει δὲ ὡς πρόταση σωτηρίας στοὺς προτιθεμένους νὰ εἰσέλθουν στοὺς κόλπους της.

Τί λέγει ὁμως γιὰ τὰ παπικὰ αὐτὰ δόγματα ἡ «Κατήχησις τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας» (Βατικανό-Κάκτος 1996);

Παραθέτουμε μερικὲς παραγράφους, ποὺ ἀνήκουν στὴν «Παράγραφο» (=Κεφάλαιον) 4, μὲ τίτλο «Οἱ πιστοὶ τοῦ Χριστοῦ - Ἱεραρχία, Λαϊκοί, ἀφιερωμένη ζωή».

Ὁ Σύλλογος τῶν Ἐπισκόπων καὶ ὁ Ἀρχηγός του, ὁ Πάπας

«880. Ὁ Χριστὸς “συγκρότησε τοὺς δώδεκα (Ἀποστόλους) ὑπὸ μορφή Συλλόγου, δηλαδὴ σταθεροῦ σώματος, ἐπικεφαλῆς τοῦ ὁποίου τοποθέτησε τὸν Πέτρο, ποὺ τὸν διάλεξε ἀνάμεσά τους”². “Ὅπως ὁ Ἅγιος Πέτρος καὶ οἱ ἄλλοι Ἀπόστολοι, σύμφωνα μὲ τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου, ἀποτελοῦν ἓνα καὶ μόνο ἀποστολικὸ σύλλογο, ἔτσι καὶ ὁ ἐπίσκοπος Ρώμης, διάδοχος τοῦ Πέτρου, καὶ οἱ ἐπίσκοποι, διάδοχοι τῶν Ἀποστόλων, σχηματίζουν μεταξὺ τους ἓνα σύνολο”³.

881. Ὁ Κύριος μόνο τὸν Σίμωνα, στὸν ὁποῖο ἔδωσε τὸ ὄνομα Πέτρος, τὸν ἔκανε τὴν πέτρα τῆς Ἐκκλησίας Του. Σ' αὐτὸν ἐμπιστεύθηκε τὰ κλειδιά⁴, τὸν ὄρισε ποιμένα ὄλου τοῦ ποιμνίου¹. “Ἀλλὰ αὐτὸ τὸ ἀξίωμα νὰ δένει καὶ νὰ λύνει, ποὺ δόθηκε στὸν Πέτρο, δόθηκε ἐπίσης, χωρὶς καμιὰ ἀμφιβολία, στὸ σύλλογο τῶν Ἀποστόλων, ἐνωμένων μὲ τὸν ἀρχηγό τους”². Τὸ ποιμαντικὸ αὐτὸ καθῆκον τοῦ Πέτρου καὶ τῶν ἄλλων Ἀποστόλων ἀνήκει στὰ θεμέλια τῆς ἐκκλησίας καὶ συνεχίζεται ἀπὸ τοὺς ἐπισκόπους κάτω ἀπὸ τὸ πρωτεῖο τοῦ Πάπα.

882. Ὁ Πάπας, ἐπίσκοπος Ρώμης καὶ διάδοχος τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου, “εἶναι ἡ αἰώνια καὶ ὀρατὴ ἀρχὴ καὶ θεμέλιο τῆς ἐνότητος, ποὺ συνδέει τόσο τοὺς ἐπισκόπους

μεταξύ τους όσο και τὸ πλῆθος τῶν πιστῶν”³. “Πραγματικά, ὁ ἐπίσκοπος Ρώμης, μὲ τὸ ἀξίωμά του ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ Χριστοῦ καὶ ὡς ποιμένας ὅλης τῆς Ἐκκλησίας, ἔχει πλήρη, ὑπέρτατη καὶ παγκόσμια ἐξουσία μέσα στὴν Ἐκκλησία, τὴν ὁποία μπορεί πάντοτε ἐλεύθερα νὰ ἀσκεῖ”.

883. “Ὁ σύλλογος ἢ τὸ σῶμα τῶν ἐπισκόπων δὲν ἔχει ἐξουσία, ἂν δὲν βρίσκεται σὲ κοινωνία μὲ τὸν ἐπίσκοπο Ρώμης, ὡς ἀρχηγό του”. Ὁ ἴδιος αὐτὸς σύλλογος “εἶναι ἐπίσης φορέας τῆς ὑπέρτατης καὶ πλήρους ἐξουσίας μέσα στὴν παγκόσμια Ἐκκλησία, τὴν ὁποία ὅμως δὲν μπορεί νὰ ἀσκεῖ χωρὶς τὴ σύμφωνη γνώμη τοῦ ἐπισκόπου Ρώμης”⁵.

884. “Ὁ σύλλογος τῶν ἐπισκόπων ἀσκεῖ τὴν ἐξουσία πάνω σὲ ὅλη τὴν Ἐκκλησία μὲ ἐπίσημο τρόπο στὴν Οἰκουμενικὴ Σύνοδο”⁶. “Δὲν μπορεί νὰ ὑπάρξει Οἰκουμενικὴ Σύνοδος ἂν δὲν ἐπικυρωθεῖ, ἢ τουλάχιστον ἂν δὲν γίνεи δεκτὴ, ἀπὸ τὸ διάδοχο τοῦ Πέτρου”.

885. “Ὁ σύλλογος αὐτὸς, μὲ τὴν πολλαπλὴ του σύνθεση, ἐκφράζει τὴν ποικιλία καὶ τὴν παγκοσμιότητα τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ, καί, μὲ τὴν συνάθροισή του κάτω ἀπὸ ἓναν ἀρχηγό, ἐκφράζει τὴν ἐνότητα τοῦ ποιμνίου τοῦ Χριστοῦ”⁶ (...).

890. (...) Τὸ ποιμαντικὸ καθῆκον τοῦ Διδακτικοῦ Σώματος ἔγκειται στὴν ἐπαγρύπνηση, ὥστε ὁ Λαὸς τοῦ Θεοῦ νὰ παραμένει στὴν ἀλήθεια, ἢ ὁποία ἐλευθερώνει. Γιὰ νὰ ἐκπληρῶνουν αὐτὴ τὴν ὑπηρεσία, οἱ ποιμένες τῆς Ἐκκλησίας προικίσθησαν ἀπὸ τὸν Χριστὸ μὲ τὸ χάρισμα τοῦ ἀλάθητου σὲ θέματα πίστεως καὶ ἠθῶν. Ἡ ἄσκηση αὐτοῦ τοῦ χαρίσματος μπορεί νὰ γίνεи μὲ διάφορους τρόπους.

891. “Αὐτὸ τὸ ἀλάθητο ἔχει ὁ ἐπίσκοπος Ρώμης, κεφαλὴ τοῦ συλλόγου τῶν ἐπισκόπων, χάριη στὸ ἀξίωμά του, ὅταν, σὰν πρῶτος ποιμένας μαζὶ μὲ τὸ διάδοχο τοῦ Πέτρου, ἀσκοῦν τὸ ὑψιστὸ διδακτικὸ τους ἀξίωμα”, προπάντων στὴν Οἰκουμενικὴ Σύνοδο². “Ὅταν, μὲ τὸ ὑπέρτατο Διδακτικὸ της Σῶμα, ἢ Ἐκκλησία προτείνει μία ἀλήθεια “νὰ τὴν πιστεύσουμε ὡς ἀποκαλυμμένη ἀπὸ τὸν Θεό”³

καὶ σὰν διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ, “ὀφείλουμε νὰ παραδεχθοῦμε μέσα στὴν ὑπακοὴ τῆς πίστεως αὐτοὺς τοὺς ὀρισμούς”⁴. Τὸ ἀλάθητο αὐτὸ ἐπεκτείνεται στὶς ἴδιες διαστάσεις, ὅπου ἐπεκτείνεται καὶ ἡ παρακαταθήκη τῆς θεϊκῆς Ἀποκαλύψεως³.

892. Ἡ θεϊκὴ συμπάρσταση προσφέρεται ἐπίσης στοὺς διαδόχους τῶν Ἀποστόλων, ὅταν διδάσκουν ἐνωμένοι μὲ τὸ διάδοχο τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου, καὶ μὲ ἰδιαίτερο τρόπο προσφέρεται στὸν ἐπίσκοπο Ρώμης, ποιμένα ὅλης τῆς Ἐκκλησίας (...).

895. “Ἡ ἐξουσία αὐτῆ, πὺρ τὴν ἀσκοῦν προσωπικὰ στὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, εἶναι δική τους, τακτικὴ καὶ ἄμεση, ἔστω καὶ ἂν ἡ ἄσκησή της ρυθμίζεται τελικὰ ἀπὸ τὴν ἀνώτατη ἐξουσία τῆς Ἐκκλησίας”⁶. Ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ θεωροῦνται οἱ ἐπίσκοποι ὡς ἀντιπρόσωποι τοῦ Πάπα, τοῦ ὁποίου ἡ τακτικὴ καὶ ἄμεση ἐξουσία σὲ ὅλη τὴν Ἐκκλησία δὲν ἐκμηδενίζει, ἀλλ’ ἀντίθετα ἐπιβεβαιώνει καὶ προστατεύει τὴν ἐξουσία τῶν ἐπισκόπων. Ἡ ἐξουσία αὐτῆ πρέπει νὰ ἀσκεῖται σὲ κοινωνία μὲ ὅλη τὴν Ἐκκλησία ὑπὸ τὴν καθοδήγηση τοῦ Πάπα».

* * *

Καταγράφουμε τὶς βασικότερες ἐπισημάνσεις μας:

1. Τὸ Πρωτεῖον τοῦ Πάπα ἐξακολουθεῖ νὰ στηρίζεται στὸν Ἅγιο Πέτρο.
2. Θεμέλιο τῆς ἐνότητος, «αἰώνιο καὶ ὁρατό», εἶναι ὁ Πάπας.
3. Ὁ Πάπας μένει «ἀντιπρόσωπος τοῦ Χριστοῦ» καὶ ποιμένας ΟΛΗΣ τῆς Ἐκκλησίας, μὲ «ὑπέρτατη καὶ παγκόσμια ἐξουσία» (Episcopus Universalis).
4. Ὁ Πάπας ὑπέρκειται τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων.
5. Ὁ Πάπας ἔχει -κατ’ ἐξοχὴν- τὸ Ἀλάθητον ὡς «κεφαλὴ» ὅλων τῶν Ἐπισκόπων καὶ «πρῶτος ποιμένας» τῆς Ἐκκλησίας.
6. Ὅλα τελοῦνται (ἀπὸ τοὺς Ἐπισκόπους) «ὑπὸ τὴν καθοδήγηση τοῦ Πάπα».

Εἶναι κατάδηλος ὁ παποκεντρισμός, ὁ ὁποῖος θὰ μπορούσε ἰσως νὰ δικαιολογηθῆ στὸν δυτικὸ μεσαίωνα, ἀλλ’ ὄχι καὶ σήμερα.

Παρ' ὅλα αὐτὰ οἱ ἡμέτεροι φιλοπαπικοὶ ἐξακολουθοῦν νὰ χαρακτηρίζουν τὸν Παπισμὸ «πλήρη Ἐκκλησία».

Ἀλλὰ «πλήρης» καὶ «καθολικὴ» Ἐκκλησία εἶναι μόνο ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων καὶ Πατέρων.

Ἴσως ὅμως θεωροῦμε καὶ τὸν Παπισμὸ, ὅπως καὶ σήμερα εἶναι, «πλήρη Ἐκκλησία», διότι δὲν τὸν συγκρίνουμε μὲ τοὺς Ἁγίους μας, ἀλλὰ μὲ τοὺς ἀθλίους ἑαυτοῦς μας...

(*) Ἐφημερ. «Ὁρθόδοξος Τύπος», ἀριθ. φ. 1849/15.10.2010, σελ. 1 καὶ 7. Ἐπιμέλ. ἡμετ.

(**) *Λεβιάθαν*: θαλάσσιο τέρας/κῆτος, τὸ ὁποῖο συμβολίζει τὸ κακὸ καὶ ἀναφέρεται στὴν Π. Διαθήκη. Ὁ Ἄγγλος φιλόσοφος Thomas Hobbes (1588-1679), ἔδωσε τὸν τίτλο *Λεβιάθαν* στὸ ἔργο του γιὰ τὸν *Ἀπόλυτο Μονάρχη*, στὸν ὁποῖο οἱ ἄνθρωποι μὲ συμβόλαιον εἶχαν μεταβιβάσει ὅλα τους τὰ δικαιώματα.